

MOOCs en online HO

Een verkenning

juni 2014

Samenvatting

De NVAO kijkt met belangstelling naar het potentieel van Massive Open Online Courses (MOOCs), online onderwijs in het algemeen en blended learning voor het versterken van de kwaliteit van opleidingen. De NVAO hanteert daarbij een Nederlands-Vlaams, een Europees en een mondiaal perspectief.

In 2009 heeft de NVAO, als uitkomst van een discussie onder auspiciën van de European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), haar positie ten aanzien van online hoger onderwijs bepaald en in drie punten samengevat: (1) de beoordelingskaders van de NVAO, waarin online onderwijs niet expliciet wordt genoemd, kunnen - dankzij hun open karakter - input inzake online onderwijs heel wel accommoderen; (2) de NVAO acht het cruciaal en ziet erop toe dat expertise op het gebied van online onderwijs aanwezig is in beoordelingspanels; (3) de NVAO rekent het zich tot taak, expertise op het gebied van online onderwijs in huis te hebben, deze bij te houden en te delen.

Anno 2014 vormen deze drie punten nog steeds het uitgangspunt. Op die basis poogt de NVAO recente ontwikkelingen een plaats te geven. De NVAO realiseert zich dat sommige hogescholen en universiteiten vragen hebben en graag antwoorden krijgen, terwijl andere instellingen liefst zien dat de NVAO hen met rust laat en ruimte geeft, of die in ieder geval niet inperkt. In lijn daarmee is de tekst in de notitie, zeker voor zover die de interne kwaliteitszorg betreft, een mix van beschrijvend en aanbevelend, en zeker niet dicterend.

De notitie verkent scenario's waarin een universiteit of hogeschool in Nederland of Vlaanderen:

- een weg zoekt in het erkennen van online onderwijs - een MOOC of anderszins - dat studenten elders gevolgd hebben;
- kwaliteitseisen stelt aan online onderwijs uit het aanbod van een andere instelling dat zij als (deel van een) onderwijseenheid inbrengt in een eigen bachelor of master;
- kwaliteitseisen stelt aan online en blended onderwijs dat zij zelf ontwikkelt.

Het lijkt de NVAO niet waarschijnlijk dat MOOCs in Nederland of Vlaanderen op afzienbare termijn object van accreditatie zullen worden. De NVAO acht het wel mogelijk dat er een door partijen gedeelde perceptie groeit van wat bepalend is voor een "goede" MOOC. De NVAO is graag bereid een rol te spelen in het verzamelen en dissemineren van good practice.

De NVAO zal vanuit haar rol als accreditatieorganisatie haar zienswijze in de beleidsvorming inbrengen en er toe bijdragen dat mogelijke belemmeringen rond het stimuleren van online onderwijs worden weggenomen.

Op internationaal terrein is de NVAO voornemens om samen met Europese zusterorganisaties wet- en regelgeving ter zake ook op Europees niveau tegen het licht te houden en naar aanleiding daarvan zo nodig actie te ondernemen. Een ander punt op deze Europese agenda kan zijn het onder de aandacht brengen van het belang van MOOC-certificaten die aan de hoogste eisen voldoen, en hoe aanbieders daartoe kunnen bijdragen.

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Aanleiding	4
3	Positie NVAO tot op heden	4
4	Twee MOOC-specifieke issues	5
5	Online onderwijs en kwaliteitszorg: vijf scenario's	7
6	Nederlands-Vlaams, Europees en mondiaal perspectief	9
	6.1 Nederland en Vlaanderen	9
	6.2 Nederland: wet- en regelgeving, beleid	9
	6.3 Vlaanderen: wet- en regelgeving, beleid	11
	6.4 Europa	11
	6.5 Mondiaal	13
7	Het begrip "open"	14
8	Traditionele aanbieders van afstandsonderwijs	15
9	Studenten	15
10	Korte en lange termijn	16
11	Standpunten	17

1 Inleiding

Deze notitie schetst kort de aanleiding tot het schrijven ervan, verwoordt de positie die de NVAO inzake online en blended onderwijs eerder heeft ingenomen, beschrijft twee MOOC-specifieke issues die relevant zijn voor kwaliteitszorg en verkent deze in vijf scenario's. Vervolgens komen elementen van een Nederlands-Vlaams, een Europees en een mondiaal NVAO-perspectief aan de orde. Na een reflectie op het begrip "open" besteedt de notitie aandacht aan traditionele aanbieders van afstandsonderwijs en hun verhouding tot "reguliere" hogescholen en universiteiten. Daarop volgt een paragraaf die enkele kenmerken, voorkeuren en opvattingen van studenten aanstipt. Voorafgegaan door een voorzichtige blik in de toekomst brengt het slot van de notitie een aantal elementen bijeen als aanzet tot een nadere positiebepaling door de NVAO ten aanzien van online en blended hoger onderwijs, waaronder MOOCs.

2 Aanleiding

MOOCs (Massive Open Online Courses) vormen de aanleiding tot het schrijven van deze notitie. MOOCs genieten de belangstelling van studenten, docenten, anderen binnen en rond het hoger onderwijs, de media en tot op zekere hoogte het grote publiek. MOOCs brengen mensen tot stevige stellingnames: vóór, tegen, "niks nieuws onder de zon". Maar er tekent zich consensus af over een als positief ervaren effect: toegenomen belangstelling voor online hoger onderwijs, en zelfs: toegenomen belangstelling voor het hoger onderwijs in ruime zin ("MOOCs hebben de ramen van het hoger onderwijs open gezet").

Instellingen voor hoger onderwijs die MOOCs lanceren doen dat veelal "om de boot niet te missen" (naamsbekendheid, marketing, talentvolle studenten spotten, gelegenheid tot experimenteren, evalueren met grote aantallen, emplooi voor learning analytics¹), maar benadrukken het belang en de kwaliteit van hun non-MOOC online en blended onderwijs. De NVAO meent er goed aan te doen naar aanleiding van MOOCs haar positie te bepalen ten aanzien van online en blended hoger onderwijs, die volgens de NVAO gezien moeten worden in het licht van bredere ontwikkelingen.

3 Positie NVAO tot op heden

Eerder heeft de NVAO, zij het informeel, inzake online en blended² onderwijs haar positie bepaald en die bij gelegenheid uitgedragen. Deze stellingname bestaat uit drie onderdelen: (1) de beoordelingskaders van de NVAO, waarin online onderwijs niet expliciet wordt genoemd, kunnen - dankzij hun open karakter - input inzake online onderwijs heel wel accommoderen; (2) de NVAO acht het cruciaal en ziet erop toe dat expertise op het gebied van online onderwijs aanwezig is in beoordelingspanels; (3) de NVAO rekent het zich tot taak, expertise op het gebied van online onderwijs in huis te hebben, deze bij te houden en te delen. Het meest uitgesproken voorbeeld van dit laatste is de NVAO-bijdrage aan het

---

¹ Learning Analytics: An emerging approach that uses techniques of web analytics and social network analysis to collect data on students' use of a virtual learning environment to visualise and analyse learning interactions.

² Blended Learning: A mix of e-learning with traditional teaching and learning practices. Typically there is a combination of face-to-face interaction with online learning.

ontwikkelen, in Europees verband (2005-2012), van E-xcellence, een instrument voor het meten van de kwaliteit van online en blended onderwijs, dat in beginsel compatibel is met alle nationale systemen van externe kwaliteitszorg³. In een aantal gevallen heeft de NVAO E-xcellence bij opleidingen en instellingen onder de aandacht gebracht als hulpmiddel bij het structureren van interne kwaliteitszorg voor online en blended onderwijs en de daaruit voortvloeiende input voor externe beoordeling met het oog op accreditatie.

De NVAO-stellingname beschreven in de vorige alinea is nog steeds relevant en houdbaar. Het vervolg van deze notitie gaat na in hoeverre de NVAO-positie aanvulling c.q. specificering behoeft. Deze verkenning mag dan haar aanleiding vinden in MOOCs, zij heeft niet enkel op MOOCs betrekking. Uitgangspunt: online onderwijs en blended onderwijs dienen voorwerp te zijn van interne en externe kwaliteitszorg.

4 Twee MOOC-specifieke issues

Deze notitie heeft een scope ruimer dan MOOCs. Maar er zijn wel aspecten die vanuit het perspectief van kwaliteitszorg MOOC-specifiek zijn. Hier komen er twee aan de orde. Het eerste is de relatie tussen MOOCs en blended learning. Het tweede betreft MOOCs en studiepunten.

MOOCs en blended learning

De afgelopen jaren zien we een toename van blended vormen van onderwijs én de opkomst van MOOCs. Vanuit kwaliteitszorgperspectief zit er potentieel spanning tussen deze twee ontwikkelingen. Die spanning komt voort uit het 100% online karakter van MOOCs. Een MOOC kan zelf nooit blended zijn, en als onderdeel van een opleidingsprogramma is een MOOC een inflexibel element, dat zich niet eenvoudig voegt naar de verdeling tussen online en contact die een opleiding als het goed is op verstandige gronden gekozen heeft: "Learning outcomes determine the means used to deliver course content. In a blended-learning context there is an explicit rationale for the use of each component in the blend" (aldus E-xcellence Benchmarking Statement nr. 11).

MOOCs en studiepunten

Het volgen van een MOOC kan erkenning opleveren. Er zijn verschillende vormen van erkenning:

- formele erkenning door hogescholen en universiteiten;
- formele erkenning door andere partijen, bijvoorbeeld het werkveld;
- informele erkenning, bijvoorbeeld via waardering door peers van een online showcase portfolio.

Deze notitie gaat enkel over de formele erkenning door hogescholen en universiteiten, in dienst van het borgen van de waarde van de diploma's van hun geaccrediteerde opleidingen. Die erkenning krijgt concreet gestalte door het toekennen van studiepunten. Over de voorwaarden waaronder dat verantwoord is, wordt volop discussie gevoerd.

Centraal daarin staat het begrip *certificaat*, met drie vragen:

(a) Wat staat er op het certificaat, welke status heeft het?

---

³ De volledige naam van het instrument is *E-xcellence: Quality Assessment for E-learning: a Benchmarking Approach*. Het bestaat uit 35 Benchmarking Statements met indicatoren en een handleiding.

- (b) Hoe weet je of de persoon op wiens naam het certificaat staat degene is die de desbetreffende toetsen heeft afgelegd?
- (c) Hoe weet je dat de houder van het certificaat de toetsen zonder hulp heeft afgelegd?

ad (a)

Er is een scala aan varianten. Het ene uiterste is een certificaat dat slechts bewijs van deelname is. Het andere uiterste is een certificaat dat formeel duidelijk maakt op gezag van wie het is verstrekt, gegevens vermeldt over inhoud, niveau en studielast, stelt dat de houder de beoogde leerdoelen heeft bereikt, informatie geeft over de toetsvormen die zijn gehanteerd en opgave doet van de behaalde studiepunten, volgens een systematiek die internationaal gangbaar is of anderszins hanteerbaar.

Niveau is mede in die zin een aandachtspunt dat veel MOOCs een zo laag niveau hebben dat zij eenvoudigweg geen deel kunnen uitmaken van enige bachelor- of masteropleiding. Punt van aandacht is ook het *aantal* studiepunten: veel MOOCs zijn zo gering in omvang dat het aantal studiepunten in termen van ECTS minder dan 5 bedraagt.

ad (b)

Er zijn twee varianten. De eerste is een “certificaat zonder authenticatie”: er is geen controle geweest op de identiteit van betrokkene. De tweede variant is een certificaat met authenticatie: de identiteit van betrokkene is gecontroleerd. Dat kan op verschillende manieren, fysiek of online. Een voorbeeld van online authenticatie is Coursera’s Signature Track: de identiteit van de deelnemer wordt gecheckt door het tonen van een ID via de webcam, op basis van biometrische gegevens en/of gezichtsherkenning.

ad (c)

Ook hier twee varianten. De eerste is een certificaat op basis van toetsen afgelegd zonder toezicht. De tweede variant is een certificaat op basis van toetsen die zijn afgelegd onder toezicht. Ook dat kan op verschillende manieren, fysiek of online:

- Fysiek. Een niet-MOOC voorbeeld zijn de toetslocaties in Nederland en Vlaanderen van de Open Universiteit Nederland. Een MOOC-voorbeeld zijn de Pearson testcentra, waarmee MOOC-platform EdX samenwerkt (Pearson is één van de grootste commerciële providers van testcentra ter wereld).
- Online. Een veel gebruikte term is *online proctoring*: hierbij wordt live via een webcam, of achteraf aan de hand van de integrale opname, gecheckt op onregelmatigheden. Vóór de examinering start draait de student de webcam rond voor een 360°-check van de ruimte.

Na deze bespreking van MOOCs en studiepunten hecht de NVAO eraan te benadrukken dat zij bij opleidings-accreditatie altijd naar het gerealiseerd eindniveau kijkt. Daar kan kennis verworven via een MOOC toe bijdragen, maar naast de wijze waarop een student op basis van een MOOC studiepunten verwerft, blijft dus altijd het eindniveau als zodanig onderwerp van beoordeling van de student door zijn of haar opleiding, en vervolgens ook onderwerp van externe beoordeling met het oog op accreditatie.

5 Online onderwijs en kwaliteitszorg: vijf scenario's

Het vervolg van deze verkenning beziet interne en externe aspecten van kwaliteitszorg binnen online en blended onderwijs in de vorm van vijf scenario's. Scenario's 1-4 zijn van direct belang voor de NVAO, scenario 5 is meer indirect relevant.

De NVAO realiseert zich dat sommige hogescholen en universiteiten vragen hebben en graag antwoorden krijgen terwijl andere instellingen liefst zien dat de NVAO hen met rust laat en ruimte geeft, of die in ieder geval niet inperkt. In lijn daarmee is de tekst in het navolgende, voor zover die de interne kwaliteitszorg betreft, een mix van beschrijvend en aanbevelend, en zeker niet dicterend.

Scenario 1.

Een student, voor een bachelor of master ingeschreven aan een universiteit of hogeschool in Nederland of Vlaanderen, dient bij die opleiding een verzoekschrift in van het type "vrijstelling" of "extern onderwijs" op basis van online onderwijs uit het aanbod van een andere instelling. Het verzoek kan ook beoordeling van EVC/EVK betreffen.

Interne kwaliteitszorg

Verantwoording van de beslissing op basis van alle criteria die men gewend is te hanteren in geval van een dergelijk verzoek inzake niet-online onderwijs. Bijkomend, nu het verzoek online onderwijs betreft: verantwoording van de aanvaardbaarheid van het online karakter tegen de achtergrond van het geheel van de opleiding (de blend). Betreft het een MOOC, dan al of niet honoreren van het verzoek mede afhankelijk van het type certificaat⁴.

Externe kwaliteitszorg

Mede afhankelijk van de frequentie van dit scenario: aandacht in opleidingsbeoordeling. Zo ja: expertise in panel. Focus op toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties.

Scenario 2.

Een universiteit of hogeschool in Nederland of Vlaanderen brengt online onderwijs uit het aanbod van een andere instelling in als (deel van een) onderwijseenheid in een eigen bachelor of master.

Interne kwaliteitszorg

Verantwoording van deze inpassing op basis van alle criteria die men gewend is te hanteren c.q. zou hanteren in geval van een niet-online pendant: studenten volgen elders contactonderwijs dat een onderwijseenheid in de eigen bachelor of master vertegenwoordigt. Bijkomend, nu het verzoek online onderwijs betreft: verantwoording van het online karakter tegen de achtergrond van het geheel van de opleiding (de blend). Betreft het een MOOC, dan eisen stellen aan het type certificaat. Of zelf toetsen. Als de instelling een MOOC in het kader van blended learning voorschrijft of aanraadt, al dan niet in combinatie met ander, eigen onderwijs, en vervolgens zelf de desbetreffende stof toetst, dan krijgen studenten 'indirect' studiepunten voor de MOOC.

---

⁴ Een certificaat zonder credits van de MOOC-aanbiedende instelling levert soms credits op van een andere instelling. Er zijn dan drie instellingen in het spel, te weten de aanbieder, de creditverlener en de instelling waar de student is ingeschreven.

Externe kwaliteitszorg

Altijd aandacht in opleidingsbeoordeling. Expertise in panel. Focus op toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties.

Scenario 3.

Een universiteit of hogeschool in Nederland of Vlaanderen ontwikkelt een online onderwijseenheid en geeft die een plaats in één of meer eigen bachelors of masters.

Interne kwaliteitszorg

Verantwoording op basis van alle criteria die men gewend is te hanteren in geval van ontwikkeling en inpassing van een nieuwe onderwijseenheid. Bijkomend, nu het online onderwijs betreft: verantwoording van het online karakter tegen de achtergrond van het geheel van de opleiding (de blend). Verstandig is een gedegen ontwikkelsystematiek voor online en blended onderwijs die goed is ingebed in de interne kwaliteitszorg.

Externe kwaliteitszorg

Altijd aandacht in opleidingsbeoordeling. Expertise in panel.

Scenario 4.

Een universiteit of hogeschool in Nederland of Vlaanderen ontwikkelt een volledig online bachelor of master en biedt deze aan.

Interne kwaliteitszorg

Als scenario 3, met daarenboven een verantwoording van de afwezigheid van contactelementen.

Externe kwaliteitszorg

Vanzelfsprekend uitvoerige aandacht in opleidingsbeoordeling. Expertise in panel.

Scenario 5.

Een universiteit of hogeschool in Nederland, Vlaanderen of elders ontwikkelt een online onderwijseenheid en biedt deze aan externe partijen aan. Dat kunnen zijn: losse-cursusstudenten (al dan niet elders ingeschreven), andere instellingen voor hoger onderwijs. De universiteit of hogeschool kan aldus in de positie komen van aanbiedende instelling in scenario's 1 en 2.

Interne kwaliteitszorg

Het zou de instelling sieren als zij bij het ontwerpen, ontwikkelen en aanbieden rekening houdt met het belang dat de afnemende partij heeft bij - het volgende is in termen van het op p. 2 gestelde onder "MOOCs en studiepunten" - een certificaat dat (a) formeel duidelijk maakt op gezag van wie het is verstrekt, gegevens vermeldt over inhoud, niveau en studielast, stelt dat de houder de beoogde leerdoelen heeft bereikt, informatie geeft over de toetsvormen die zijn gehanteerd en opgave doet van de behaalde studiepunten, volgens een systematiek die internationaal gangbaar is of anderszins hanteerbaar; (b) aantoonbaar gebaseerd is op authenticatie; (c) vermeldt dat de toetsen onder toezicht zijn afgelegd en de aard van dit toezicht specificceert.

Externe kwaliteitszorg

Hier niet van toepassing.

6 Nederlands-Vlaams, Europees en mondiaal perspectief

De NVAO is als onafhankelijke accreditatieorganisatie opgericht door de Nederlandse en Vlaamse overheid om een deskundig en objectief oordeel te geven over de kwaliteit van het hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen. De NVAO opereert in een internationale context met een internationale mindset. Haar internationale oriëntatie is in belangrijke mate Europees. Het accreditatiestelsel is een verworvenheid van het 'Bolognaproces'. De NVAO wil daarin actief zijn en het Europese samenwerkingsverband versterken. De NVAO oriënteert zich ook op ontwikkelingen buiten Europa. In het navolgende wordt online hoger onderwijs gezien vanuit achtereenvolgens een Nederlands-Vlaams, een Europees en een mondiaal NVAO-perspectief.

6.1 Nederland en Vlaanderen

Aanbieders

Alle hogescholen en universiteiten in Nederland en Vlaanderen verzorgen in enige mate online onderwijs. Enkele universiteiten bieden MOOCs aan en/of hebben MOOCs in voorbereiding. In Nederland gaat het om tenminste acht van de veertien universiteiten, in Vlaanderen om tenminste één van de zeven universiteiten. Hogescholen doen dit naar ons weten op dit moment niet.

Kwaliteitszorg: E-xcellence

Nederland en Vlaanderen hebben een substantiële inbreng gehad in de ontwikkeling van E-xcellence. Naast de NVAO hebben ook VLIR (Vlaamse Interuniversitaire Raad) en VLHORA (Vlaamse Hogescholenraad) bijgedragen. De Open Universiteit Nederland (OUNL) is één van de grotere spelers in het project geweest.

Van het gebruik van E-xcellence door instellingen voor hoger onderwijs bestaat geen volledig beeld. Hogeschool LOI heeft E-xcellence een plaats gegeven in het systeem van interne kwaliteitszorg op instellingsniveau; het rapport van de commissie instellingstoets kwaliteitszorg LOI maakt er enkele malen melding van. De Faculteit Psychologie van de OUNL heeft er een pilot mee uitgevoerd. Technische Universiteit Delft en Hogeschool Utrecht hebben serieuze belangstelling getoond. Arteveldehogeschool werkt met een combinatie van E-xcellence en een systeem ontwikkeld door het bedrijf PROSE.

6.2 Nederland: wet- en regelgeving, beleid

De Nederlandse wet- en regelgeving kent tenminste drie bepalingen met implicaties voor wat kan en mag op het gebied van online hoger onderwijs.

De *Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs 2012* kent een zogeheten "vestigingsplaatsbeginsel", dat wordt verwoord in de toelichting op artikel 3 lid 1 onder c t/m e: "uitgangspunt is dat een derde van de opleiding, inclusief stages en afstudeertrajecten zonder instemming van de minister buiten de vestigingsplaats mag worden verzorgd. Hieronder zijn ook begrepen onderdelen van het curriculum die (mede) worden vorm gegeven door andere instellingen. Dit percentage is van toepassing op hbo-bacheloropleidingen, wo-bacheloropleidingen en Associate-degreeprogramma's, hetgeen resulteert in respectievelijk 80, 60 en 40 studiepunten. Hiermee heeft de instelling, gelet op de totale studielast, voldoende ruimte voor de vormgeving van de opleiding, zonder dat de verwachting bestaat dat dit tot onwenselijke effecten voor de macrodoelmatigheid zal leiden. Voor een eenjarige hbo-masteropleiding en een eenjarige wo-masteropleiding geldt een

minimumgrens van 30 studiepunten. Een derde zou voor deze opleidingen namelijk betekenen dat voor het verzorgen van 20 studiepunten buiten de vestigingsplaats al een macrodoelmatigheidstoets zou moeten worden aangevraagd. Dit is, gelet op de omvang van de afstudeeropdrachten en stages, onwenselijk.” Aangezien het hier om macrodoelmatigheid gaat betreft het gestelde slechts het bekostigd hoger onderwijs. OCW laat weten deze beleidsregel tegen het licht te zullen houden in verband met mogelijke belemmeringen.

De *notitie Nederlands hoger onderwijs in het buitenland van 7 juni 2012* onderscheidt drie vormen van onderwijs in het buitenland: A. Onder Nederlandse vlag; B. Double degree; C. Afstandsonderwijs. De tekst ad A bevat de volgende passage: “Met het oog op de zorgvuldigheid en geloofwaardigheid is het van belang dat een representatief deel van het onderwijs altijd bij de Nederlandse opleiding in Nederland wordt gevolgd (ten minste een kwart van de opleiding).” Deze bepaling wordt in de wandeling wel de 25%-regel genoemd. Uit de tekst ad C: “Afstandsonderwijs, al of niet met gebruik van e-learning, is per definitie niet plaatsgebonden en kan dus ook in het buitenland worden gevolgd”. De tekst onder C maakt geen melding van de 25%-regel. Derhalve ligt de interpretatie voor de hand dat voor afstandsonderwijs de 25%-regel niet geldt. Echter, het Ministerie van OCW huldigt de opvatting dat de 25%-regel ook voor afstandsonderwijs geldt. De NVAO krijgt met een zekere regelmaat vragen van instellingen die overwegen vanuit Nederland afstandsonderwijs aan te bieden aan studenten in het buitenland. Veelal is de NVAO de eerste officiële instantie die men in dit verband benadert en is het via de NVAO dat men het OCW-standpunt verneemt.

Uit het *Protocol voor Nederlandse aanvragen Accreditatie leidend tot een Joint Degree van 7 juni 2010* in de versie van februari 2011 (en gelijklopend in de TNO-pendant van dit protocol): “Op 1 juli 2010 is in werking getreden artikel 7.3c van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Dit artikel regelt de ‘gezamenlijke opleiding’, veelal aangeduid als een ‘joint degree’. Een gezamenlijke opleiding is een opleiding die een Nederlandse instelling verzorgt samen met één of meer Nederlandse of buitenlandse instellingen voor hoger onderwijs, waarvoor de samenwerkende instellingen gezamenlijk verantwoordelijk zijn en waarbij elke samenwerkende Nederlandse instelling een substantieel onderdeel verzorgt. Dit betekent dat de opleiding op ten minste twee locaties moet plaatsvinden.” Met in een voetnoot: “Bij brief van 16 december 2010 heeft de directeur Hoger Onderwijs en Studiefinanciering deze voorwaarde gepreciseerd waar het binnenlandse joint degree-opleidingen betreft. Elke deelnemende Nederlandse instelling dient een substantieel deel van het onderwijs te verzorgen, maar daar waar sprake is van een binnenlandse joint degree-opleiding kan dat plaatsvinden in één gemeente, op één locatie. Wel dienen de docenten van de verschillende instellingen elk een substantieel deel te verzorgen.”

Alle drie de boven besproken bepalingen kunnen belemmerend werken op het aanbieden van hoger onderwijs met een hoog online gehalte. Zie bijvoorbeeld scenario 4.

De Nederlandse minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft op 8 januari 2014 aan de Tweede Kamer een beleidsbrief over open en online hoger onderwijs gestuurd. Zij schrijft daarin onder meer: “Ik verwacht dat onderdelen van de opleiding altijd daadwerkelijk in de plaats van vestiging zullen worden verzorgd en gevolgd”. De brief neemt daarmee geen afstand van het vestigingsplaatsbeginsel. In contacten op ambtelijk niveau zijn er

overigens wel indicaties dat men de mogelijkheid van een toekomstig ander standpunt openhoudt.

De NVAO zal vanuit haar rol als accreditatieorganisatie haar zienswijze in de beleidsvorming inbrengen en ertoe bijdragen dat mogelijke belemmeringen rond het stimuleren van online onderwijs worden weggenomen.

6.3 Vlaanderen: wet- en regelgeving, beleid

In Vlaamse wet- en regelgeving wordt online onderwijs de facto beschouwd als regulier onderwijs. Via stimulansfinanciering worden “studietrajecten voor werkstudenten” (veelal online) gestimuleerd.

Voor geregistreerde instellingen geldt in feite geen beperking. Voor de hogescholen en universiteiten wel. Daar geldt er een beperking tot 2% van de financierbare massa. Deze beperking is opgenomen in het *Decreet betreffende de financiering van de werking van de hogescholen en de universiteiten in Vlaanderen, Afdeling II. - De financieringsvoorwaarden, Art. 7, § 1*. Deze paragraaf bevat criteria omtrent inschrijving, nationaliteit en leerkrediet. Ten aanzien van nationaliteit stipuleert de tekst dat studenten alleen meetellen voor de financiering van een hogeschool of universiteit als ze aan een van negen voorwaarden voldoen. Eén daarvan betreft studenten die buiten de EU verblijven. Deze buitenlandse studenten tellen voor de financiering slechts mee voor zover het aantal studiepunten dat zij genereren onder diplomacontract, niet meer bedraagt dan 2 % van het totale aantal studiepunten voor de berekening van de onderwijskost, zoals bepaald in artikel 11, voor die hogeschool of universiteit; het aantal financieringspunten gegenereerd door die buitenlandse studenten onder diplomacontract, niet meer bedraagt dan 2 % van het totale aantal financieringspunten, berekend zoals bepaald in artikel 14, § 2, in de hogeschool of universiteit. Onder deze categorie zou bijvoorbeeld een online student uit India kunnen vallen.

Voor de andere ambtshalve geregistreerde instellingen bestaan individuele afspraken, zoals met het Tropisch Instituut.

De Vlaamse minister van Onderwijs, Jeugd, Gelijke Kansen en Brussel zal naar verwachting in de loop van 2014 een beleidsbrief over online onderwijs uitbrengen. De NVAO zal haar visie op het stimuleren van - de kwaliteitsborging van - online onderwijs onder de aandacht brengen van de minister.

6.4 Europa

Zoals eerder in deze notitie opgemerkt is een Europees perspectief voor de NVAO een natuurlijk gegeven. De Europese dimensie is ook relevant voor haar positie en activiteiten inzake online hoger onderwijs. Deze paragraaf blikt terug (2009-2013), kijkt vooruit (2014-2016), geeft een indruk van het Europese MOOC-aanbod en vestigt de aandacht op het belang van het European Credit Transfer System (ECTS) in verband met MOOCs.

Terugblik: 2009-2013

De NVAO-stellingname als kort beschreven op p. 1 is voor het eerst geformuleerd ter gelegenheid van een workshop die de European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) in 2009 aan het onderwerp wijdde, samen met het Zweedse

National Agency for Higher Education (NAHE). De NVAO gaf er een presentatie en nam een hoofdstuk van de workshoppublicatie voor haar rekening (2010).

In 2011 en 2012 heeft de NVAO bijdragen over *QA in e-learning* verzorgd op Europese congressen.

Op 11 december 2013 vond bij de NVAO in Den Haag het ECA-NVAO Winter Seminar on MOOCs and External Quality Assurance plaats (ECA is het European Consortium for Accreditation), met als sprekers Sir John Daniel, voorheen President & CEO of Commonwealth of Learning en Stamenka Uvalic-Trumbic, consultant of Commonwealth of Learning; Timo Kos en Nellie van de Griend, directeur resp. manager Onderwijs- en Studentenzaken van de Technische Universiteit Delft; Stephen Jackson, Director of Reviews, Quality Assurance Agency (QAA, UK).

Deze activiteiten hebben ertoe bijgedragen dat de NVAO geldt als één van de Europese accreditatieorganisaties die op het gebied van kwaliteitszorg voor online en blended onderwijs vooroplopen.

Vooruitblik: 2014-2016

Voortzetten van een Europese lijn met betrekking tot online onderwijs past goed in de strategie van de NVAO. De nota Strategie NVAO 2013-2016 van december 2013 noemt ECA, ENQA, EUA (European University Association), EURASHE (European Association of Institutions in Higher Education), ESU (European Students Union) en EQAR (European Quality Assurance Register for Higher Education) en stelt dan (p.15): “Deze netwerken en contacten met de nationale overheden, de Europese Commissie, de Bologna werkgroepen en de Europese stakeholdersorganisaties worden benut om de visie van de NVAO onder de aandacht te brengen, bijvoorbeeld met betrekking tot het beoordelen van gerealiseerde eindkwalificaties, toetsing, training van experts, et cetera.” Aan deze voorbeelden kan kwaliteitszorg voor online en blended onderwijs worden toegevoegd.

ENQA: het SEQUENT-project. Recent heeft ENQA zich geëngageerd tot nieuwe activiteiten als partner in het Lifelong Learning Erasmus project SEQUENT: Supporting Quality in elearning European NeTworks. Uit de ENQA Newsletter 5 (October 2013): “ENQA will contribute to the SEQUENT project by attending the project events, providing input for the preparation of a training seminar and contributing in promotion and dissemination activities. The project is carried out by EADTU and EFQUEL⁵.” Het ligt in de rede dat de NVAO aan dit project bijdraagt.

Europese Commissie. Op 25 september 2013 lanceerde de Europese Commissie het initiatief *Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources*. “The main goal of this initiative is to stimulate ways of learning and teaching through ICT and digital content, mainly through the development and availability of OER” en “This initiative addresses several educational difficulties at the European level. Europe is falling behind in the digital sphere; the great majority of schools are not digitally equipped and their students are not taught by digitally confident teachers, rather teachers who mainly use ICT to prepare their teaching but not as a skill for students to develop in the classroom. In the background, remains the threat of facing a new digital divide between those who have access to innovative, tech-based

---

⁵ EFQUEL = European Foundation for Quality in e-Learning.

education and the digitally excluded”, aldus de Commissie. Opening up Education betreft onderwijs in brede zin, op alle niveaus.

EADTU. Vijf maanden vóór de lancering van Opening up Education, op 25 april 2013, gaf EADTU de aftrap voor een Europees MOOC-initiatief, met de bewust gekozen verwante naam *OpenupEd*. Er was een online press event vanuit Heerlen (zetel van EADTU) en Brussel, waar Eurocommissaris Androulla Vassiliou (Education, Culture, Multilingualism and Youth) een bijdrage verzorgde onder de titel “First European MOOCs – a milestone for education.” Daarin zegt zij onder meer: “This is an exciting development and I hope it will open up education to tens of thousands of students and trigger our schools and universities to adopt more innovative and flexible teaching methods. (.....) We see this as a key part of the Opening up Education strategy which the Commission will launch this summer.”

Begin 2014 heeft OpenupEd zich ontwikkeld tot een portal dat toegang geeft tot 176 MOOCs aangeboden door EADTU-leden en enkele andere HO-instellingen. OpenupEd profileert zich met een *Quality Focus*: “There should be a consistent focus on quality in the production and presentation of a MOOC. We therefore require that OpenupEd partners are Higher Education Institutions that meet national requirements for quality assurance and accreditation and have an internal QA system in place to approve a MOOC. We propose that the production and presentation of a MOOC should be linked to the QA system of an institution and to the institutional policy in open(ing up) education.” OpenupEd heeft op 25 januari 2014 een MOOC-versie van E-xcellence gepubliceerd: OpenupEd label, Quality Benchmarks for MOOCs (auteur is Jon Rosewell van de Britse Open University). De NVAO leverde commentaar op een conceptversie.

European Credit Transfer System

Diverse publicaties stellen dat Europa vanuit MOOC-perspectief blij mag zijn met haar ECTS: “Erkennen van credits elders wordt bemoeilijkt door gebrek aan standaardisatie over grenzen heen. In deze zin is het ECTS systeem erg waardevol binnen Europa” (blog Robert Schuwer 6 november 2013).

Europees MOOC-aanbod

Cijfers over aantallen MOOCs aangeboden door Europese instellingen voor hoger onderwijs verouderen razendsnel. Verschillende bronnen presenteren uiteenlopende aantallen. Een als redelijk betrouwbaar bekend staande bron is het European MOOCs Scoreboard van de Europese Commissie. Dat komt tot 394 Europese MOOCs (stand op 10 januari 2014). Topper is Spanje, met 136 MOOCs. Nederland: 13. België: 4.

6.5 Mondiaal

Terwijl de NVAO inzake online hoger onderwijs op Europees niveau een actieve rol wil spelen heeft haar mondiale oriëntatie meer het karakter van ontwikkelingen bijhouden, het terrein overzien. Zo is de NVAO doordrongen van de dominantie van Noord-Amerika in de wereld van MOOCs. De bekendste MOOC-platforms - Coursera, Udacity, EdX - zijn Amerikaans en de meerderheid van de MOOCs wereldwijd wordt aangeboden door universiteiten in Noord-Amerika. Een bron die aantallen MOOCs per continent presenteert is Studyportals.

Aantallen in onderstaande tabel betreffen het aanbod door instellingen voor hoger onderwijs

met hun hoofdvestiging in het desbetreffende continent. De gegevens zijn van 23 oktober 2013.

continent	MOOCs	
	<i>n</i>	%
Noord-Amerika	482	66
Zuid-Amerika	0	0
Europa	196	27
Afrika	0	0
Azië	33	5
Australië	22	3
TOTAAL	733	100

Noord-Amerika is goed voor bijna twee-derde, Europa levert ruim een kwart. De overige vier continenten dragen nauwelijks bij.

Een mondiale blik is ook relevant in verband met de geografische distributie van online studenten. Zo kan een student in India online studeren aan een universiteit in Vlaanderen, en kan een student in Nederland deelnemen aan een Amerikaanse MOOC.

7 Het begrip “open”

Veel publicaties en andere bijdragen betreffen “online” en “open” in combinatie. Deze notitie heeft het vrijwel uitsluitend over online en nauwelijks over open hoger onderwijs. Het trefwoord “open” verschijnt pas in de Europese context van Opening up Education en OpenupEd, waar ook Open Educational Resources genoemd worden. Overigens is “open” wel volop in deze notitie aanwezig via de eerste O in MOOC.

Er bestaan verschillende definities van “open” als attribuut van onderwijs. Sommige gaan al zo’n 40 jaar mee, andere zijn van recenter datum⁶:

- open toegankelijk (geen ingangseisen)
- open in tempo (geen beperkte cursusperiode);
- open in plaats (geen verplichting ergens fysiek aanwezig te zijn);
- open in tijd (geen vaste begindatum, geen cohorten);
- open in programma (keuze voor een heel curriculum of losse cursussen);
- open beschikbaar (gratis);
- open voor bewerkingen (vrijheid om leermateriaal te hergebruiken, te mixen met andere materialen, te bewerken en verder te verspreiden onder zekere voorwaarden).

De eerste vijf zijn de “klassieke” vormen van openheid, kenmerkend voor het onderwijs van (bijvoorbeeld Nederlandse en Britse) open universiteiten en van particuliere onderwijsaanbieders. De laatste twee vormen van openheid zijn ontstaan vanuit de open-onderwijs-beweging.

---

⁶ Het navolgende – de opsomming in bullets en de alinea daaronder – is overgenomen uit de brief over open en online hoger onderwijs van de Nederlandse minister van Onderwijs van 8 januari 2014. De omschrijving daar is uitstekend.

Interessant is de relatie tussen “Open” in Open Educational Resources (OER) en “Open” in MOOCs. Een courante omschrijving van OER luidt: “OER are teaching, learning, and research resources that reside in the public domain or have been released under an intellectual property license that permits their free use and re-purposing by others. Open educational resources include full courses, course materials, modules, textbooks, streaming videos, tests, software, and any other tools, materials, or techniques used to support access to knowledge.” Open Educational Resources voldoen (per definitie) aan de beide laatste vormen van openheid.

Veel educational resources die deel uitmaken van MOOCs zijn volstrekt niet “open” als bedoeld in de laatste bullet.

8 Traditionele aanbieders van afstandsonderwijs

Open universiteiten en particuliere instellingen voor hoger onderwijs met een langere traditie in het aanbieden van afstandsonderwijs volgen uiteraard de recente ontwikkelingen in het online onderwijs aangeboden door “reguliere” instellingen en nemen er uiteenlopende standpunten over in. Interessant is de slotverklaring van de EADTU Higher Education Conference 2013 in Parijs: “The members of the European Association of Distance Teaching Universities are keen to take leadership in pedagogy-led European developments in this area and to work with the wider sector, using the expertise they have acquired in student-centred teaching and learning through online and other means, to ensure that teaching and learning in all European universities will reach the highest quality standards.” (punt 3 van de zogeheten Message of Sorbonne, Paris, 25 October 2013).

Deze boodschap is in kringen van “reguliere” instellingen niet uitsluitend met enthousiasme begroet. Er vallen ook sceptische reacties te beluisteren, gevoed door minder positieve ervaringen in het verleden opgedaan in samenwerkingsarrangementen met afstandsuniversiteiten. Opgemerkt wordt ook wel dat Amerikaanse universiteiten die in de voorbije vijf tot tien jaar veel werk hebben gemaakt van hun online onderwijs aan “reguliere” universiteiten in Europa meer te bieden hebben dan de open universiteiten. Tenslotte, ook in Europese landen – daaronder Vlaanderen en Nederland – zijn er hogescholen en universiteiten die in het afgelopen decennium hun online onderwijs op een hoog plan hebben getild.

De NVAO juicht toe dat instellingen voor hoger onderwijs op dit gebied van elkaar leren en is voornemens ontwikkelingen als hier aangestipt naar vermogen te volgen.

9 Studenten

Voor studenten is online en blended onderwijs anno 2014 de normaalste zaak van de wereld. Uiteraard zijn MOOCs ook voor studenten een recent fenomeen. Veel MOOC-studenten in ontwikkelde landen blijken in het bezit van een eerder behaald hoger-onderwijsdiploma. Aan veel MOOC-studenten in ontwikkelingslanden biedt deze vorm van onderwijs juist een eerste kans op deelname aan hoger onderwijs (voor zover de MOOCs van hun keuze tot hoger onderwijs gerekend kunnen worden).

In scenario 1 op pagina 7 van deze notitie is sprake van een student, voor een bachelor of master ingeschreven aan een universiteit of hogeschool in Nederland of Vlaanderen, die bij

zijn of haar opleiding een verzoekschrift indient van het type “vrijstelling” of “extern onderwijs” op basis van online onderwijs uit het aanbod van een andere instelling. Het scenario zoals daar geschetst gaat in op interne en externe kwaliteitszorg. Vanuit het perspectief van de student is een ander aspect van belang: hoe onderbouw ik mijn verzoek opdat het kansrijk is gehonoreerd te worden? De Special Interest Group Open Education van Stichting SURF biedt (Nederlandse) studenten haar diensten aan om ze te helpen verzoeken tot vrijstelling - voor MOOCs - met de best mogelijke informatie te onderbouwen en aldus casuïstiek te creëren.

Een interessante vraag is wat studenten vinden van onderwijs dat volledig of vrijwel volledig online is. Zij die opteren voor een open universiteit of een particuliere instelling voor hoger afstandsonderwijs maken met die keuze duidelijk dat zij daar positief tegenover staan. De student die vanuit Indonesië een diploma van de Technische Universiteit Delft “bij elkaar skypet” is enthousiast over die mogelijkheid. De “doorsnee” student zal een voorkeur hebben voor een combinatie van online en contact, met andere woorden: blended onderwijs. Maar ook doorsnee studenten kunnen aanlopen tegen de beperkingen die het Nederlandse vestigingsplaatsbeginsel oplegt aan het online en daarmee flexibel aanbieden van onderwijs. Onder de kop “De Flexstudent” schrijven Jorien Janssen en Olga Wessels, voorzitter resp. bestuurslid van de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) op 19 februari 2014: “Vestigingsplaatsbeginsel. Een achterhaald begrip. Onderwijs flexibel aanbieden is onmogelijk wanneer 2/3 van het onderwijs gebonden is aan de locatie van de instelling.”

In haar *Policy paper on quality of higher education* van 5 december 2013 schrijft de European Students Union (ESU) onder de kop *E-Learning, open educational resources (OER) and massive online open courses (MOOCs)*: “ESU supports sharing digital learning resources (i.e. podcasts of lectures) and Open Educational Resource policies for improving the accessibility of educational resources. ESU also believes that MOOCs are an advantage for opening higher education to a wider group of students and reducing the barriers of participating in learning at a higher level. However, MOOCs should not be seen as a way to replace or reduce the availability of traditional learning.

ESU believes that a common initiative within the EHEA should be developed for ensuring and enhancing the quality of this type of education provision, and the recognition of the achieved learning outcomes, while taking into consideration its specifics. A clear connection between these means of education provision and the qualification frameworks based on the learning outcomes should be established.”

Ook ontwikkelingen en opvattingen als hier geschetst hebben de actieve belangstelling van de NVAO.

10 Korte en lange termijn

De beschrijving en analyse in deze notitie betreffen de huidige stand van zaken en pogen zich rekenschap te geven van al langer lopende en van recente ontwikkelingen. In de toekomst kijken is aanzienlijk moeilijker. Zullen informele vormen van hoger onderwijs terrein winnen? Hoe zullen Open Educational Resources zich ontwikkelen? De NVAO zal zich blijven inspannen om expertise op het gebied van online en blended onderwijs in huis te hebben, deze bij te houden en te delen. Over twee mogelijke ontwikkelingen die dichter bij de huidige core business van de NVAO liggen, valt voorzichtig iets meer te zeggen.

Aandacht voor online en blended onderwijs op instellingsniveau

De NVAO richt haar aandacht voor online en blended onderwijs voornamelijk op opleidingsniveau. De instellingstoets kwaliteitszorg in Nederland en de instellingsreview in Vlaanderen worden in de scenario's niet genoemd, maar naar de mate waarin online c.q. blended onderwijs op instellingsniveau een rol speelt dienen instellingstoets kwaliteitszorg en instellingsreview daaraan recht te doen.

MOOCs accrediteren?

De NVAO accrediteert gehele bachelor- en masteropleidingen. MOOCs zijn geen direct object van NVAO-accreditatie. Het lijkt de NVAO niet waarschijnlijk dat MOOCs in Nederland of Vlaanderen op afzienbare termijn object van accreditatie zullen worden. Onder verwijzing naar de vijf scenario's die eerder in deze notitie geschetst zijn acht de NVAO het wel mogelijk dat er een door partijen gedeelde perceptie groeit van wat bepalend is voor een "goede" MOOC. De NVAO is graag bereid een rol te spelen in het verzamelen en dissemineren van good practices.

11 Standpunten

De NVAO kijkt met belangstelling naar het potentieel van MOOCs, online onderwijs in het algemeen en blended learning voor het versterken van de kwaliteit van opleidingen. In de kern is en blijft de NVAO-positie als beschreven op pagina 4 van deze notitie. Internationaal gezien ligt de focus qua activiteiten op Europa. De NVAO oriënteert zich echter ook mondiaal.

De NVAO acht het cruciaal en ziet erop toe dat waar nodig actuele expertise op het gebied van online en blended onderwijs aanwezig is in beoordelingspanels. De NVAO zal deskundigen desgewenst aanvullend instrueren inzake de externe kwaliteitszorg van online en blended onderwijs.

De NVAO rekent het zich tot taak, expertise op het gebied van online en blended onderwijs in huis te hebben, deze bij te houden en te delen.

De beoordelingskaders van de NVAO, waarin online en blended onderwijs niet expliciet wordt genoemd, kunnen - dankzij hun open karakter - input inzake online onderwijs heel wel accommoderen.

De NVAO benadrukt de cruciale positie van toetsing en examinering. Dit punt is geïnspireerd door hetgeen in deze notitie wordt besproken onder "MOOCs en studiepunten" (met name van belang in scenario's 1 en 2). Het staat ook in verband met de aanstaande splitsing van standaard 3 (Toetsing en Gerealiseerde eindkwalificaties) in de beperkte opleidingsbeoordeling in Nederland.

De NVAO richt haar aandacht voor online en blended onderwijs voornamelijk op opleidingsniveau, maar heeft een open oog voor ontwikkelingen die het opportuun kunnen maken ook instellingsniveau te betrekken.

Specifiek naar aanleiding van MOOCs maakt de NVAO ten behoeve van haar stakeholders in Nederland en Vlaanderen inzichtelijk wat van belang is, in termen van issues en scenario's. De NVAO formuleert daarbij als handreiking elementen van (potentiële) good practice.

De NVAO houdt een actueel overzicht bij van Nederlandse en Vlaamse wet- en regelgeving met implicaties voor wat kan en mag op het gebied van online hoger onderwijs. De NVAO neemt de vrijheid elementen uit deze wet- en regelgeving waar nodig en voor zover op haar terrein ter discussie te stellen.

In haar internationale activiteiten inzake online en blended hoger onderwijs handhaaft de NVAO een focus op Europa, met activiteiten als beschreven in deze notitie. Een prioritair aandachtspunt is om samen met Europese zusterorganisaties - in ECA, in ENQA, bilateraal - wet- en regelgeving als bedoeld in de vorige alinea ook op Europees niveau tegen het licht te houden en naar aanleiding daarvan zo nodig actie te ondernemen. Een ander punt op deze Europese agenda kan zijn het onder de aandacht brengen van het belang van MOOC-certificaten die aan de hoogste eisen voldoen, en hoe aanbieders daartoe kunnen bijdragen (scenario 5 in deze notitie).

Colofon

MOOCs en online HO
Een verkenning

© juni 2014

Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO)
Parkstraat 28 / 2514 JK / Postbus 85498 / 2508 CD Den Haag

T +31 70 312 2300

F +31 70 312 2301

info@nvaio.net

www.nvaio.net